

Różnicowanie zaburzeń zachowania u kotów

lek. wet. Jolanta Łapińska
zoopsycholog, behawiorysta

Udzielenie właścicielowi trafnej i skutecznej porady wiąże się przede wszystkim z umiejętnością różnicowania przyczyn zaburzenia, w zależności od tego, czy ma ono podłoże behawioralne, czy somatyczne. Do dokonania prawidłowej diagnozy różnicowej niezbędna jest wiedza na temat etogramu kota, czyli zbioru zachowań charakterystycznych dla tego gatunku, prezentowanych w jego środowisku naturalnym, a także występujących u kotów problemów behawioralnych. Ta wiedza jest istotna, ponieważ zmiana zachowania kota może być wynikiem zarówno choroby somatycznej, jak i problemów behawioralnych. W przypadku podłoża behawioralnego należy klienta skierować do zoopsychologa/behawiorysty, gdzie otrzyma specjalistyczną pomoc. Czasami choroba somatyczna występuje łącznie z zaburzeniami behawioralnymi, dlatego w każdym z wymienionych przypadków kluczową rolę w skuteczności terapii odgrywa współpraca lekarza weterynarii z zoopsychologiem/behawiorystą.

Problemy związane z zachowaniem kotów, z którymi zgłaszają się ich opiekunowie, można podzielić na cztery grupy. Są to:

- zachowania normalne, charakterystyczne dla gatunku, a niepożądane przez opiekuna,

- nadmiernie nasilone zachowania normalne,
- brak lub ograniczenie zachowań normalnych,
- zachowania anormalne, nietypowe, wykraczające poza etogram gatunku.

Przykładem zachowania normalnego, charakterystycznego dla gatunku kota, na które mogą się uskarżać jego opiekunowie, jest np. drapanie mebli, co jako forma znaczenia terenu jest naturalnym zachowaniem kota. Innym przykładem zachowania naturalnego, potencjalnie uciążliwego dla opiekuna i niepożądanego, jest przyniesienie do domu upolowanych ofiar.

Do drugiej z wymienionych grup problemów, czyli zbyt nasilonych zachowań normalnych, mogą zaliczać się nadmierna pielęgnacja i wylizywanie ciała, prowadzące do ubytków sierści, a nawet samookaleczenia. Innym przykładem z tej grupy jest nadmierne łaknienie i kompulsywne objadanie się. Anoreksja z kolei lub brak pielęgnacji okrywy włosowej są z kolei przykładami upośledzenia zachowań normalnych.

Do grupy zachowań anormalnych, wykraczających poza etogram gatunku, należy np. spaczony apetyt, czyli zjedanie rzeczy niejadalnych, np. torebek foliowych, tkanin, tzw. pica. ▶

Lecznice weterynaryjne są często pierwszym miejscem, w którym opiekunowie kotów szukają pomocy w zakresie profilaktyki i terapii zaburzeń zachowania swoich pupili.

► Prawidłowa klasyfikacja zaburzenia, z którym mamy do czynienia, wg powyższego klucza pozwala określić właściwy sposób postępowania. Terapii poddawane są zachowania nadmierne, upośledzone, a także nietypowe, anormalne. Zachowania naturalne, charakterystyczne dla gatunku, które przeszkadzają opiekunom zwierzęcia, nie powinny być poddawane próbom ich eliminacji, a jedynie ukierunkowywania. W przypadku niemożności zaakceptowania naturalnych zachowań kota przez jego opiekunów doradza się podjęcie działań zmierzających do zmiany domu, a nie eliminacji czy ograniczaniu tych zachowań poprzez stosowanie leków psychotropowych czy np. zmniejszenie jego przestrzeni życiowej. Uniemożliwianie realizacji naturalnych zachowań jest działaniem wbrew dobrostanowi zwierzęcia. Ważne jest, aby uświadamiać ten aspekt opiekunom kotów.

Czynniki zaburzeń

Zaburzenia zachowania kota mogą być spowodowane wieloma różnorodnymi czynnikami, począwszy od zmian fizjologicznych zachodzących w jego organizmie, poprzez choroby somatyczne, a także czynniki środowiskowe, np. stres wynikającego z nieodpowiednich warunków życia, nieprawidłowych relacji z domownikami, zarówno ludźmi, jak i innymi zwierzętami. Skuteczność terapii zaburzeń zachowania w dużej mierze zależy od trafnego określenia i wyeliminowania jego podłoża. W przypadku bowiem prowadzenia terapii objawowej, bez usunięcia przyczyny, dochodzi często do nawrotów problemu.

Ponad to zmiany w zachowania kota powinno się zawsze na wstępie przeanalizować pod kątem przyczyn fizjologicznych jak np. nieprawidłowy poziom cukru, czy hormonów tarczycy lub potencjalnej choroby somatycznej, powodującej zaburzenia zachowania, np. w przypadku:

- agresji:
 - cukrzyca,
 - choroba Cushinga,
 - nadczynność tarczycy,
 - wewnątrzwydzielnicza niewydolność trzustki,
 - guzy mózgu/epilepsja;

- załatwiania się poza kuwetą:
 - choroby dolnych dróg moczowych,
 - choroby wątroby,
 - choroby nerek,
 - choroby układu ruchu;
- nasilenia się lęku i fobii:
 - choroby układu ruchu,
 - ból,
 - obniżenie percepcji (osłabienie wzroku/słuchu),
 - zespół falującej skóry;
- nadmiernego wylizywania:
 - ból,
 - choroby dolnych dróg moczowych,
 - zespół falującej skóry;
- spaczonego apetytu (pica):
 - choroby przewodu pokarmowego;
- braku apetytu:
 - kot podchodzi do miski, wacha i odchodzi – mdłości, ból,
 - kot podchodzi do miski, zaczyna jeść ucieka – ból w obrębie jamy ustnej,
 - kot odwraca głowę od podsuwanej miski – ból, mdłości.

Zmiany w zachowaniu kota mogą towarzyszyć także innym schorzeniom, dlatego przy pojawieniu się u kota jednego lub kilku z poniższych objawów należy przede wszystkim wykluczyć przyczynę somatyczną przed podjęciem jakiegokolwiek terapii behawioralnej:

- niechęć do ruchu,
- brak tolerancji na dotyk,
- unikanie kontaktu, chowanie się,
- apatia,
- brak pielęgnacji ciała,
- zachowania lękowe,
- agresja do ludzi i zwierząt,
- agresja między kotami w domu,
- pobudzenie ruchowe,
- nadmierne wylizywanie się i samo-okaleczanie,
- zaburzenia snu,
- spaczony apetyt (pica).

Po wykluczeniu przyczyny somatycznej i stwierdzeniu podłoża behawioralnego zaleca się skierowanie opiekuna kota do zoopsychologa/behawiorysty, który wdroży odpowiednią terapię. Najbardziej efektywną formą konsultacji behawioralnych w przypadku kotów jest wizyta u klienta w domu, przeprowadzona w obec-

ności wszystkich domowników. Taka wizyta umożliwia obserwację kota w jego środowisku domowym, warunków życia i jego relacji z poszczególnymi domownikami, co jest nieodzowne do określenia przyczyny problemu oraz zwiększa skuteczność terapii, w porównaniu do konsultacji przeprowadzanej w gabinecie weterynaryjnym, opartej wyłącznie na wywiadzie, bez obserwacji środowiskowych.

Jednym z najczęściej występujących źródeł problemów behawioralnych może być brak możliwości realizacji naturalnych zachowań charakterystycznych dla gatunku kota i związany z tym stres i frustracja, objawiające się poprzez:

- załatwianie się poza kuwetą,
- znaczenie terenu moczem,
- eskalację agresji łowczej polegającej na polowaniu na domowników,
- nadmierną aktywność i pobudliwość kota,
- depresję,
- występowanie zachowań stereotypowych, czyli powtarzających się, jednostajnych zachowań bez widocznej celowości,
- nasiloną wokalizację,
- nadmierny apetyt prowadzący do otyłości.

Częstą przyczyną poszukiwania pomocy przez opiekunów kota są zaburzenia lękowe. Kot lękliwy unika kontaktu, chowa się, wychodzi z kryjówek wyłącznie w nocy, gdy w otoczeniu jest cisza i spokój. Kot lękliwy także intensywnie znaczy teren, zarówno ocierając się i drapiąc przedmioty, jak i także moczem. Lęk u kota może prowadzić także do załatwiania się poza kuwetą.

Zaburzenia lękowe mogą być spowodowane:

- czynnikami genetycznymi,
- brakiem socjalizacji w okresie do 7. tygodnia życia,
- traumatycznymi przeżyciami,
- drastyczną zmianą warunków życia kota, np. pojawieniem się w domu dziecka, psa, przeprowadzką,
- bólem i chorobą,
- wspólnym mieszkaniem z niekompatybilnym, despotycznym kotem.

Terapia lęku w przypadku choroby polega na skojarzonej terapii choroby

podstawowej i terapii przeciwlękowej. W przypadku problemów w relacjach z innym kotem czy domownikiem konieczna jest poprawa tych relacji. Terapia lęku spowodowanego działaniem różnych bodźców jest długotrwała i trudna. Polega ona głównie na odizolowaniu zwierzęcia od bodźca powodującego lęk, a następnie poddanie go procesowi odzwyczajania lub kontrwarunkowania, czy poddawanie działaniu bodźca powodującego lęk, ale w ograniczonej sile i w miarę postępu zwiększanie w sposób kontrolowany siły tego bodźca. W zaawansowanych przypadkach terapię behawioralną wspomaga się farmakologiczną.

Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne

Inną grupą zaburzeń zachowania u kotów są zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne (OCD), które dzielą się na trzy grupy:

- stereotypie – cykliczne powtarzanie mało zróżnicowanej sekwencji ruchu, pozbawione widocznego celu, np. nieustanne krążenie po jednej, niezmienniej trasie, np. po ósemce,
- zachowania próżniowe – pica (zjadanie rzeczy niejadalnych),
- zachowania konfliktowe – nadmierne wylizywanie ciała prowadzące do samouszkodzania.

Główną przyczyną powstawania OCD jest brak równowagi neurotransmiterów w mózgu. Zachowania próżniowe, czyli nadmierne wylizywanie lub wygryzanie, prowadzące nawet do samookaleczenia, mogą być spowodowane przewlekłym stresem wywołowanym bardzo często bólem chronicznym lub stresorami środowiskowymi, takimi jak np. obecność nieprzyjaznego kota, krzykliwego dziecka czy częste zmiany w otoczeniu. Badania potwierdzają, że aż 75% przypadków wyłysień u kotów spowodowane jest chorobą somatyczną, a tylko 10% ma podłoże psychogenne.

Innymi przyczynami OCD, szczególnie w przypadku zachowań stereotypowych, są: niemożność realizacji naturalnych zachowań, frustracja i nuda. Pica przeważnie wiąże się z zaburzeniami ze strony przewodu pokarmowego.

Agresja

Opiekunowie kotów mogą także zgłaszać się z problemami związanymi z agresją u kotów. Należy pamiętać, że agresja jest stanem emocjonalnym, a nie diagnozą jako taką. W zależności od kontekstu może być zachowaniem normalnym, przewidywalnym, możliwym do opanowania i unikania, ale także stanem patologicznym, który charakteryzuje się brakiem przewidywalności i nadmierną intensywnością i trudnościami w opanowaniu.

Agresję dzielimy, w zależności od przyczyny, na związaną z:

- lękiem,
- bólem, chorobą,
- frustracją,
- terytorialną – w obronie terytorium i zasobów,
- agresję w zabawie, która następuje wskutek eskalacji zabawy,
- matczyną w obronie kociąt,
- przekierowaną na obiekt dostępny dla kota, podczas gdy powód agresji jest dla niego nieosiągalny,
- wyuczoną – jeśli ataki agresji przynoszą pożądane dla kota efekty,
- idiopatyczną, o nieznanym podłożu.

W przypadku agresji należy pracować nad eliminowaniem jej przyczyną i ogólną poprawą samopoczucia kota poprzez zwiększenie poczucia bezpieczeństwa, możliwość realizacji naturalnych zachowań, co podniesie próg jego pobudliwości i zmniejszy drażliwość. Samo hamowanie zachowań agresywnych bez usunięcia przyczyny z reguły nie eliminuje problemu.

Oznaczanie terenu

Najczęstszą przyczyną poszukiwania pomocy przez opiekunów jest załatwianie się kota poza kuwetą oraz znaczenie moczem. Znaczenie terenu moczem to oddawanie moczu na powierzchni pionowej. U kotów niekastrowanych z reguły jest to kilka kropli moczu, u kastrowanych może to być znaczna ilość moczu. Kocury naturalnie znaczą moczem granice swojego terytorium. Kotki znaczą moczem teren w czasie rujki. Kastracja i sterylizacja w znaczącym stopniu ograniczają te zachowania, jednak zaburzenie poczucia bezpieczeństwa może spowodować pojawienie się znaczenia moczem

nawet u osobników kastrowanych i sterylizowanych. Jedną z częstszych przyczyn tego zachowania jest pojawienie się w otoczeniu nowego kota.

Załatwianie się poza kuwetą to oddawanie moczu na powierzchniach poziomych. Miejsca oddawania moczu mogą sugerować przyczynę takiego zachowania. Najczęściej przyczyną związaną jest z kuwetą. Zła lokalizacja kuwety, nieodpowiedni rodzaj żwirku czy nawet zbyt mała lub za duża jego ilość mają znaczenie dla kota i mogą być przyczyną szukania przez niego bardziej komfortowych miejsc załatwiania potrzeb fizjologicznych. Koty naturalnie załatwiają się na otwartej przestrzeni, co daje im możliwość nieustannej kontroli otoczenia, dlatego niektóre koty mogą nie akceptować krytych kuwet. Dla kota ważne jest, aby kuweta była czysta. Zbyt rzadkie sprzątanie kuwety, szczególnie gdy jest ona mała i kryta, co powoduje koncentrację odoru odchodów i prowokuje kota do szukania alternatywnego miejsca.

Oddawanie moczu do łóżka domownika lub na jego rzeczy z reguły oznacza problem w relacjach z daną osobą. Może to występować zarówno wtedy, gdy ta osoba wywiera zbyt dużą presję na kota, to znaczy, za dużo go głaszcze, nosi, jak i w przypadku gdy poświęca kotu za mało uwagi.

Załatwianie się kota poza kuwetą powinno być traktowane jako sygnał, że kot ma jakiś problem, z którym nie potrafi sobie poradzić.

Podsumowanie

Bardzo często choroba, która powoduje dyskomfort i ból u kota, jest źródłem stresu, który z kolei jest przyczyną zmian zachowania. Dlatego, zgodnie z powiedzeniem jeden organizm jedna medycyna, na kota należy patrzeć całościowo. W takim podejściu pomocna jest współpraca lekarza weterynarii i zoopsychologa. Według schematu prawidłowego postępowania kot powinien być zawsze na wstępie skonsultowany przez lekarza weterynarii, a następnie – w razie potrzeby – kierowany na konsultację do zoopsychologa/behawiorysty. Czas terapii behawioralnej zależy od rodzaju i nasilenia problemu, a także determinacji opiekunów. □